

IETS OVER EEN GENTSE SCHERPRECHTERSUVROUW EN HAAR FAMILIE

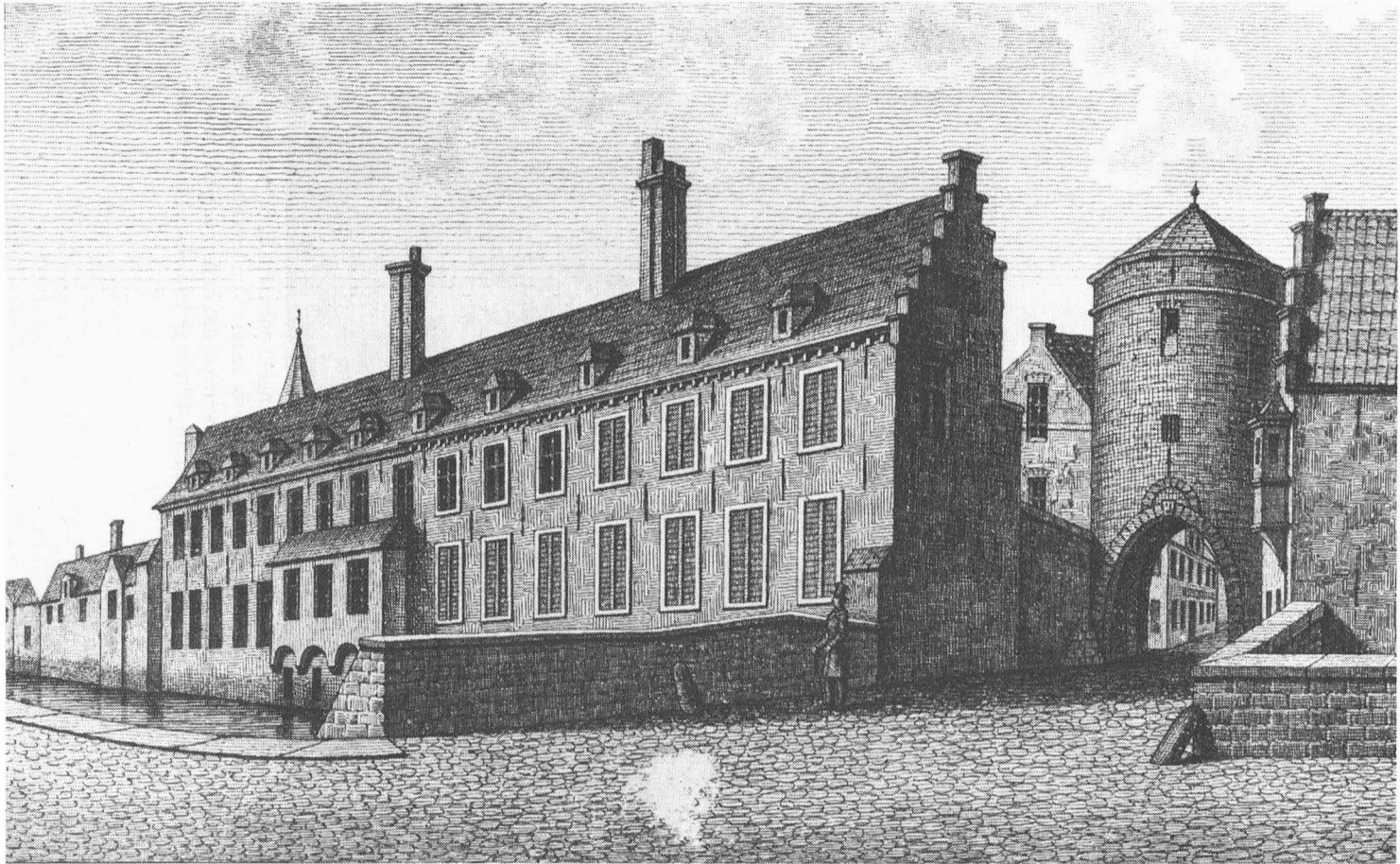
De scherprechtersvrouw Jeanne De Buck, mijn oud-groottante, werd geboren in de St. Niklaasparochie te Gent op 27.12.1749, als dochter van Livinus De Buck, waarschijnlijk landarbeider, en Livina Cnudde, kantwerkster. Beide ouders hebben hun destijds veel voorkomende voornamen te danken aan de beschermheilige van onze stad, namelijk St. Livinus. Zij waren afkomstig van de St. Pietersparochie en stammen sedert de 17de eeuw af van arme landarbeiders die de St. Pieterswijk bevolkten. In 1747 huwden zij in de St. Niklaaskerk en in 1750 vestigden zij zich in de Wellingstraat. Later, tussen 1750 en 1758, verhuisden ze met hun kroost voorgoed naar de Brandstraat. In beide straten zijn gelukkig tot op heden een aantal 18de-eeuwse arbeidershuisjes van de slopershamer gespaard gebleven, zodat we ons hun omgeving nog levendig voor de geest kunnen halen. Voor hen waren deze huisjes nieuw en eigentijds en voorzagen wellicht in een relatief betere huisvesting. De vader kon hier in elk geval gemakkelijk zijn beroep verder uitoefenen gezien de aanwezigheid der landerijen van Ekkerghem. Achter de Holstraat reeds strekte zich toendertijd het akkerland uit. De moeder is in haar huis in de Brandstraat gestorven in 1810 op 88-jarige leeftijd. In de gekende processie, die uitging van de Brandstraat naar de O.L.V. St. Pieterskerk, was het gebruikelijk dat een oud vrouwtje uit de straat voorop liep met een grote offerkaars, gekleed in een ouderwets gebloemd zijden kleed, voorzien van een kap, gevolgd door kleine maagdekens (een oude foto hiervan is te zien in het boek van André Verbeke, "Het Gent van Toen", blz. 117). Livina's hoge ouderdom in acht genomen is het niet denkbeeldig dat zij ooit zelf deze optocht geleid heeft naar de kerk waar zij toevallig ook gedoopt werd. De O.L.V. St. Pieterskerk werd in 1799 gesloopt om plaats te maken voor het St. Pietersplein, doch het kapelletje in de Brandstraat, daterend van 1857, dat herinnert aan de oorsprong van de processie, is nog met volgend opschrift bewaard gebleven :

"In 't jaer 1325 is deze buert verwoest geweest door de pest, niemand overblijvende dan eene Spaensche vrouw door een bijzonderen eerbied tot Maria".

Deze inleiding helpt de sfeer weergeven van de omgeving waarin Jeanne is opgegroeid. Zij was het tweede van acht kinderen. Vermeldenswaard is ook dat het prille begin van de industriële revolutie ertoe aanleiding gaf dat haar jongste broer François (mijn oud-grootvader) in dienst trad bij de eerste Gentse industriële papiermolens aan Einde Were. De eerste windmolen werd opgericht in 1758, een tweede in 1769 en een derde in 1770 (foto's van de laatst overgebleven molen kunt u zien in "Het Gent van Toen" blz. 48). Hij woonde met zijn gezin "dans les moulins à papier",

Afb. 1. Links ziet u de sombere zijgevel van het vrouwengekenhuis in de St. Martensstraat. De straat wordt nu in twee gesneden door de Gebroeders Vandeveldestraat. In de verte bemerkt u de Posteernestraat. Het enige bouwsel dat heden nog overeind staat is de blinde muur met poort rechts op de foto. (Privé-verzameling Marcel van Besien)

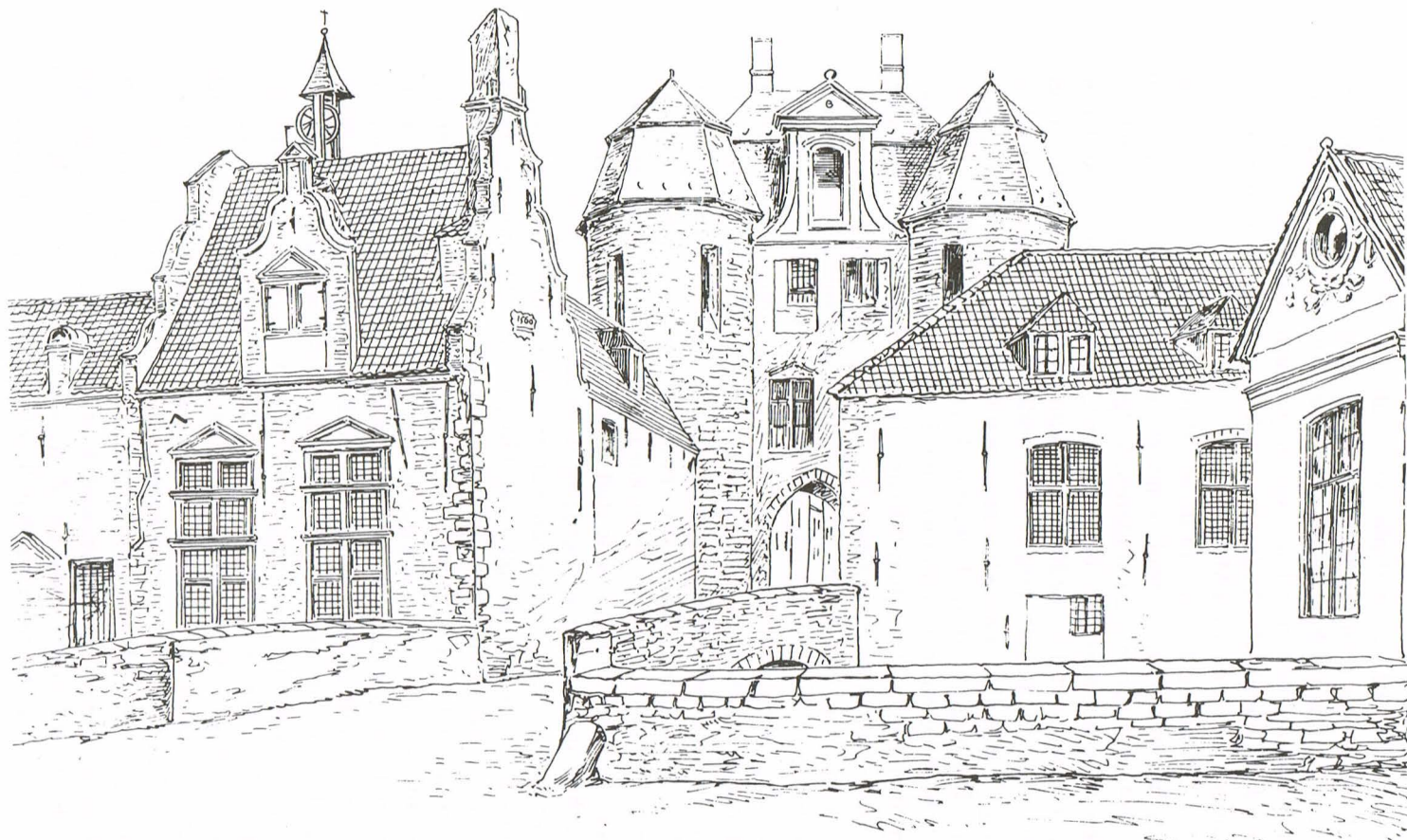
Afb. 2. Om alle misverstanden te vermijden : dit is niet het vrouwengekkenhuis maar wel de abdij van Oost-Eeklo, geflankeerd door de Posteernepoort. Waarom ik dit gravuurtje publiceer ? Frans De Potter beweert aan de hand van een gravure in zijn boek “Gent van den oudsten tijd tot heden”, dat deze poort de Zandpoort is. Vermoedelijk werd hij misleid door de foutieve omschrijving van deze afbeelding in de klapper van de atlas Goetgebuuer. Hierin staat dat deze prent “’s Gravenvest tussen Zandpoort en Posteernepoort” weergeeft. Een spijtige vergissing ! (Foto Stadsarchief).

net naast het bedrijf (zie stadsplan Goethals dd. 1796 vak g 1). Hij was tevens de grootvader van Eugène De Buck, sergeant-clairon in het Belgisch-Mexicaans vrijwilligersleger, gesneuveld in 1866 te Ixmiquilpan in Mexico, wiens interessant relaas over de gebeurtenissen aldaar, gepubliceerd werd in Ghendtsche Tydinghen 1980, deel 1 blz. 56, onder de titel : Brief van een Gentenaar uit Mexico.

Op 18.9.1772 huwde Jeanne, in de St. Martinuskerk te Ekkergem, met Philippus Jacobus Hamel, "beul" van Gent sedert 1765 tot zijn begrafenis op 1.7.1784. Ze hadden geen kinderen. Volgens de "Wegwijzer van Gent" woonden ze in het huis van "den Officier Crimineel" in de Pekelharing. Vermits Hamel er stellig reeds woonde kan men gerust spreken van een burenhuwelijk. De Pekelharing en de Brandstraat liggen immers in elkaars omgeving. Vanaf 1775 kweekten ze samen bloemen "achter het Huys ter Koolen". Dit huis stond op de westhoek van de Coupure met de lepensteeg, dicht in de buurt van hun woning. Een afbeelding ervan verscheen reeds in Ghendtsche Tydinghen 1985 nr. 1 blz. 56. Regelmatig, in de maand mei, plaatste Hamel advertenties in de "Gazette van Gend" om zijn bloemen aan te prijzen. Het jaar na zijn dood plaatste ditmaal Jeanne nog één advertentie op 12.5.1785 waarin zij alles te koop stelde. Merkwaardig is dat bij deze gelegenheid gedrukt stond : "de weduwe Hamel, **WONENDE** aen de Coupure in den Akker achter het Huys ter Koolen, enz..." De drukker heeft zich hier waarschijnlijk vergist, daar er geen reden is om aan te nemen dat zij haar woning in de Pekelharing moest verlaten. Haar mans opvolger, ook een Hamel, woonde in de Wijngaardstraat. In de veronderstelling dat het huis in de Pekelharing door de stad ter beschikking gesteld werd aan de scherprechter in dienst, dan hoefde zij desondanks geen plaats te maken voor deze nieuwe beul, gezien hem een andere woning werd toegewezen. Overigens is er op het stadsplan van Goethals in 1796 nog steeds geen bebouwing te bespeuren "achter het Huys ter Koolen".

In het rijksarchief zegt een stuk van 20.11.1811 het volgende over onze scherprechtersvrouw : "la veuve de Philippe Hamel, agée de 60 ans a longtemps reçu des secours du successeur de son mari, mais elle est tombée dans un état d'imbécillité et depuis un an elle a été placée dans la maison des folles à Gand". Vast onderging zij hier nog de mensonwaardige behandelingen die op de zwakzinnigen toegepast werden, o.a. geketende opsluiting in een donker hok. Geesteszieken beschouwde men in die dagen als gevaarlijke wezens. Pas in 1857 heeft Dr. Guislain daar verandering in gebracht door hen als zieken op te nemen in zijn baanbrekend Guislaininstituut. Jeanne De Buck overleefde haar man, ouders, broers en zusters en stierf aldus in alle eenzaamheid op 14.12.1812 in het Hospice Civil N°8. Zo noemde in de Franse Tijd het vrouwenkrankzinnigengesticht dat gelegen was aan de Oude Houtlei, naast de "Zottepoort" of Zandpoort. Heeft u al opgemerkt dat haar hele leven zich in dezelfde buurt heeft afgespeeld ?

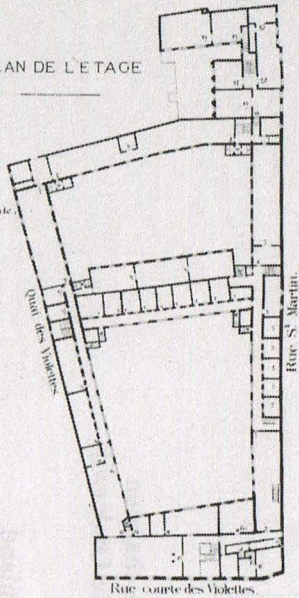
Afb. 3. Links op de voorgrond ziet u de kapel van het vrouwengekkenhuis (hospice civil N°8). Op de achtergrond daagt de Zandpoort op. Zij werd bijgenaamd Zottepoort, omdat zij zelf sedert 1605 ingericht was als “simpler huys”. De afbraak van de Zandpoort werd voltooid in 1862 (Foto Stadsarchief).

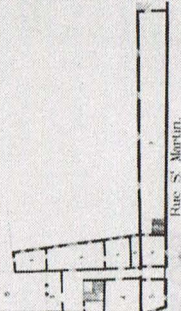
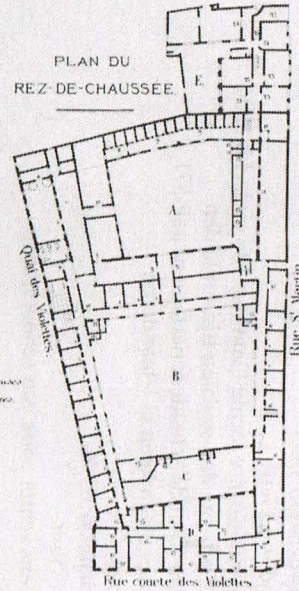
Etablissement des Femmes Aliénées à Gand.

- 1 Chambre?
- 2 Vestibule?
- 3 Vestibule des sexes
- 4 Bureau de Médecin.
- 5 Infirmerie.
- 6 Chambre des malades.
- 7 Atelier.
- 8 Vestibule des agitées.
- 9 Chambre d'une seule convalescente.
- 10 Salles?
- 11 Confectionnement des malades.
- 12 Confectionnement des sexes.
- 13 Chambre des malades.
- 14 Sacristie.
- 15 Chapelle.
- 16 Chambre de convalescence sexes.
- 17 Chapelle.
- 18 Vestibule d'
- 19 Chambre de convalescence.
- 20 Bureau de malades tranquilles.
- 21 Magasin d'habillemens.
- 22 Atelier de malades tranquilles.

PLAN DE L'ETAGE

Rue courte des Violettes.
2° ETAGE

- 1 Infirmerie des sexes.
- 2 Salles infirmerie pour les sexes malades.
- 3 Salles de la Chapelle B.
- 4 Chambre à linge.
- 5 Chambre pour les sexes.
- 6 Lingerie des sexes.
- 7 Vestibule pour les sexes.

PLAN DU
REZ-DE-CHAUSSEE

L'Etage est la répétition de
Rue de Chaux et comprise
des sexes
des agitées
des infirmes et
de la chapelle.

- 15 Vestibule?
- 16 Bureau.
- 17 Infirmerie des sexes.
- 18 Vestibule des sexes.
- 19 Magasin d'habillemens.
- 20 Salles?
- 21 Infirmerie tranquilles.
- 22 Salles d'habillemens.
- 23 Vestibule des infirmes.
- 24 Atelier des infirmes.
- 25 Chambre des malades.

Echelle de 1/4 500

Afb. 4. Plattegrond van het "Etablissement des femmes aliénées", het krankzinnigengesticht voor vrouwen, dat gelegen was tussen de Oude Houtlei, de Zandpoortstraat en de St. Martensstraat. Het gebouw werd gesloopt in 1905 voor de aanleg van de Gebr. Vandeveldestraat (Foto stadsarchief).

Zo ziet u, beste lezer, hoe een doodgewoon Gents gezin ongewone Gentse geschiedenis kan maken.

Ronald DE BUCK

BRONVERMELDING

Gentse parochieregisters SAG
Burgerlijke stand van Gent
Pr. Claeys - Pages d'histoire locale Gantoise 3de reeks blz. 204
Fr. De Potter - Gent van den oudsten tijd tot heden
Rijksarchief Gent - Fonds Schelvedepartement pak 571
Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen
Gazette van Gend
Stadsplan Goethals dd. 1796
Wegwijzers van Gent
Cat. Gentse torens achter rook van schoorstenen
O.C.M.W.
Inlichtingen mij verstrekt door dhr. Jacques De Vriendt

DOCUMENTATIECENTRUM

WERKING 1986

Uitleningen	<i>1986</i>	<i>1985</i>
Algemeenheden	8	7
Economie	10	7
Gent	497	509
Geschiedenis	236	184
Kunst	10	23
Localia	54	85
Natuurwetenschappen	-	-
Opvoedkunde-Onderwijs	7	3
Regionalia		
België-Buitenland	20	22
Oost-Vlaanderen	148	231
Sint-Amandsberg	45	99
Taalkunde	17	13
Volkskunde	31	111
Letterkunde	-	-
Totaal :	1083	1294